

Els *filats* per a caçar ocells

(ALDC, VII, 1605. Els *filats* per a caçar ocells)

El *filat* (o *filats*), “xarxa per a pescar, caçar” (DIEC), és la substantivació de *filat*, part. de *filar*, der. de FĪLARE “substitut populaire et tardif de NERE” (DELL); el pl. *filats* s’explica per les dues peces de xarxa que els componen (“entre dos teles” 168, “forma de llibre o de rombe” 129); var. *filacs* 71, per l’intercanvi de les oclusives $[-k]/[-t]$ en posició final (cf. dial. *càntut/càntuc*); *enfilat/enfilats*, per atracció de *enfilat*; *filat de bou* 148, amb determinant, potser referent a la xarxa de pescar de la barca del bou. Els inf. precisen que els filats són “com una ret” 172, o “teles de cordell” 140, o que serveixen per a “caçar [tords] a coll” 73, 78. *Ret* (< RĒTE) s’usa en locucions com “caçar al ret” 111, amb oscil·lació de gènere *m./f.* (com en altres mots monosil·labs: *pols* ‘partícules diminutes’, *fred*, *gel*, *fel*, *dot*, *front*, cf. Veny, 1978 a: 150-151); el mot, testificat des del s. XIII, va rebre la competència dels sinònims *filat(s)* i *xarxa* i es va refugiar en la designació del vestiment de gitanos, bandolers i toreros o del lligament dels cabells de la dona (DECat). El genèric *xarxa* (s. XIII) 36 designa inicialment ‘ormeigs i aparells de pesca i navegació’, procedent del gr. EXÀRTIA ‘aparells nàutics’, conservat dialectalment, i, a través de *xàrcia*, convertit en *xarxa* per assimilació a la palatal i absorció de la *i*. *Malla* 95, del llat. MACŪLA, pròpiament ‘obertures dels fils d’una xarxa’, s’ha estès en pl. a la xarxa mateixa. *Tela*, feta “amb fils d’esparc” 63, deriva del llat. TĒLA, der. de TĒXĒRE ‘teixir’ (*TEKS-LA, *TESLA, TELA), documentat al s. XIV amb extensió semàntica (“les teles e parances de l’aranya”, Eiximenis); usat freqüentment en pl., a partir de sintagmes com *les teles*, s’ha generat la var. aglutinada *esteles* 36, 63 (com *escorretjades*, *estisores*, *estenalles*), i d’aquí el sg. *estela* 31. El verb *parar*, procedent del llat. PARĀRE ‘preparar, disposar, fornir’

(“parar ses esteles” 36), és la base de *parança* 169, “xarxa” 169, usat al s. XIV per a la tela de les aranyes (veg. més amunt *tela*), i del genèric *parany* (s. XIV) 68, 161 (“de tela” 161; “ab lloses e altres paranys”, Eiximenis). *Gassa* 84, d’origen incert, seria una extensió del significat de ‘mena de tela molt clara’. *Acevador* [“acebador”] 148 és der. de *acevar*, *cevar*, del llat. CIBARE ‘alimentar les cavalleries’ (de CĪBUS ‘aliment’), amb la precisió “amb un filat” 148; la var. *acevar* ja és enregistrada per O. Pou, 1575 (“*Acevar*. [llat.] Inesco [‘pescar, caçar ocells i peixos amb engranall’]”): designa el ‘filat instal·lat al costat d’un bassiol on els ocells s’abeuren per a caçar-los’; tot i que el mot, pel fet de correspondre a una àrea betacista, va ser pronunciat amb $[\beta]$, li correspondria la grafia *acevador*, d’acord amb l’etimologia (com CĪBĀTA > *civada*) (de fet, *Tresor* recull *encevar* “peixer el bestiar, engreixar-lo”, mentre que el *DG_I*, 1932 porta *encebar*). Finalment, *sendera* és un der. de *senda* ‘camí estret per a vianants’ (< SEMITA) (s. XIV) amb el suf. *-era* (< -ARIA), com *vorera*, de *vora*, *filera*, de *fila*, etc., i que, per metonímia, ha passat a ‘xarxa que es posa a la sortida o boca del cau per agafar el conill’ 158, 160, 162, tipus de caça que es practicava “amb fura” (34, 44, 45) o “furó” (137, 156) (cf. mapa 972); var. *m. sindrer* 155 (< *senderer*).

Des d’una perspectiva territorial, notem l’absència de respostes en una bona part del domini que obeeix a enquestes realitzades a inf. aliens a la caça; l’escassa presència de *ret*, que va perdre terreny davant la competència de *filats*, i l’ús del pl. (*filats*, *teles*).

Són mots normatius *filat*, *tela*; els genèrics *parany*, *malla*, *xarxa*; *sendera*, aplicat als conills, des del *DG_I*, 1932; el genèric *ret*, des del *DIEC_I*, 1995.